

§ 21 КИТАЙ у другій половині ХХ — на початку ХХІ ст.

1. ПРОГОЛОШЕННЯ КНР

1.1. Боротьба між Гомінданом і Комуністичною партією Китаю

У 1945 р. завершилося звільнення Китаю від японської окупації. У країні діяв законний уряд на чолі з лідером Гоміндана (Національної партії) *Чаном Кайші*. Компартія Китаю (КПК) на чолі з *Мао Цзедуном* рвалася до влади; СРСР надавав їй усебічну підтримку.

Навесні 1946 р. війська Гоміндана рушили в наступ на північ. До 1947 р. вони володіли ініціативою, але потім у контрнаступ перейшла Народно-визвольна армія Китаю (НВАК). Успіхам комуністів сприяли: розпочата аграрна реформа, у ході якої землю перерозподіляли на користь селян; військові реквізиції гомінданівців; корупція.

У 1949 р. війська НВАК захопили Пекін, а навесні завершили розгромлення військ Гоміндана. У вересні 1949 р. у Пекіні була створена Центральна народна урядова рада (ЦНУР) на чолі з Мао Цзедуном. ЦНУР офіційно перейняла владу в країні.

Особа в історії

Мао Цзедун (1893–1976 рр.) — комуністичний лідер Китаю в 1949–1976 рр. Народився в родині заможного селянина. У 13 років Мао покинув навчання в школі через суворі методи виховання вчителя, який часто бив учнів. Після школи Мао служив в армії, звідки дезертирував після революції 1911–1913 рр. У 1913–1918 рр. навчався в педагогічному училищі, потім працював у бібліотеці Пекінського університету. У ці роки його захопили ідеї соціалізму й анархізму. У 1921 р. Мао став одним із засновників КПК. З 1923 р. — на партійній роботі. Один з лідерів визвольної боротьби проти японських загарбників. У 1943 р. Мао обійняв посаду голови ЦК КПК. З 1949-го — керівник КНР. Культ особи Мао Цзедуну досяг особливо великого масштабу в 1960-х роках.

Після смерті «Великого керманіча» китайські комуністи виробили офіційну точку зору, відповідно до якої Мао «на чотири п'ятих був правий і на одну п'яту помилявся».

1.2. Проголошення КНР

1 жовтня 1949 р. на центральному майдані Пекіна відбулася урочиста церемонія проголошення *Китайської Народної Республіки (КНР)*. КПК установила свій повний контроль у країні.

Чан Кайші, якого підтримували США, зі своїми прихильниками емігрував на **о. Тайвань**, де формально було збережено колишнє державне утворення — *Китайську Республіку*. Держава обрала капіталістичний шлях розвитку і претендувала на місце єдиного представника Китаю на міжнародній арені.

2. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ЕКСПЕРИМЕНТИ КИТАЙСЬКИХ КОМУНІСТІВ

2.1. Початок «соціалістичних перетворень»

Керівництво КНР обрало *радянську модель* побудови суспільства. Під час двомісячного візиту Мао в СРСР (грудень 1949 р. — лютий

1950 р.) було підписано Договір про дружбу, союз і взаємну допомогу між СРСР і КНР (1950 р.). У Кремлі КНР розглядали як «форпост соціалізму в Азії». Зі свого боку, Мао не шкодував компліментів на адресу Сталіна попри те, що радянський диктатор досить скептично ставився до «революційної теорії» та діяльності Мао Цзедуна.

У 1954 р. відбулася перша сесія нового парламенту — Всекитайських зборів народних представників (ВЗНП). Головою КНР обрали *Мао Цзедуна*, а прем'єром Державної ради (уряду) — *Чжоу Еньляя*.

Початок «соціалістичних перетворень» веде відлік з реалізації першого п'ятирічного плану (1953–1957 рр.).

За випробуванням радянським зразком було здійснено суцільну кооперацію сільського господарства. За допомогою СРСР побудовано понад 500 великих промислових підприємств і об'єктів.

Після XX з'їзду КПРС і критики культу особи Сталіна відносини із СРСР різко погіршилися. Мао вирішив будувати соціалізм «більше, швидше, краще й ощадливіше» і розпочати змагання з Радянським Союзом у «просуванні до щасливого комуністичного суспільства». Для економічного мислення Мао Цзедуна була характерна стратегія «людського моря» — розв'язання всіх проблем завдяки використанню величезних мас працездатного населення.

2.2. «План трьох червоних прапорів»

У травні 1958 р. КПК під керівництвом Мао приймає авантюрний **«план трьох червоних прапорів»**. Малися на увазі *«великий стрибок», створення «народних комун» і здійснення побудови соціалізму*.

Відповідно до планів маоїстів, **«великий стрибок»** протягом дуже короткого часу мав перетворити Китай на одну з найбільш економічно розвинених країн світу. Наслідуючи приклад СРСР, КПК планувала до 1963 р. *збільшити випуск промислової продукції в сім разів*. Сотні мільйонів людей працювали на будівництві каналів та інших гігантських споруджень. У цей час виникло гасло «Три роки заповзатої праці — 10 тисяч років щастя!».

Особливу увагу приділяли **виплавленню сталі**, яке планували збільшити з 10 до 100 млн тонн на рік. Завдання було зрозумілим, цілі визначені — і вся країна з ентузіазмом взялася виплавляти сталь. Усюди споруджували сталеливарні майстерні, у яких селяни після довгої роботи в полі плавляли метал. Доходило до того, що селяни, не маючи відповідних знань і досвіду, виробляли сталь навіть у печах своїх власних будинків, які опалювали дровами.

Протягом життя Мао Цзедун їздив за кордон тільки два рази, і обидва — у СРСР. На фото — Мао Цзедун і Йосип Сталін під час першого візиту Мао до Москви, грудень 1949 р.

Саморобні селянські «доменні печі» не могли забезпечити належної якості виплавленої сталі

Тяжка праця мільйонів людей дала приріст обсягів виплавки сталі на 45 % у 1958 р. і на 30 % у 1959 р. *Але цю сталь не можна було ніде використувати.* Лише в 1960 р. уряд усвідомив, що виробляти сталь низької якості не має сенсу. Багато печей припинили свою роботу, а обсяги виплавки зменшилися порівняно з 1958 р.

Поставивши завдання *збільшити сільськогосподарське виробництво у 1958–1963 рр. у 2,5 рази*, китайські комуністи планували створити масові селянські комуні (по 20 тис. осіб у кожній), де майно кожного члена буде передане в загальне користування. Потім планувалося повністю відмовитися від грошей.

До **«народних комун»** на селі увійшло 90 % населення країни. У власність комун перейшли всі засоби виробництва, усупільнювалися навіть домашня птиця, посуд тощо. Селяни строем ходили на роботу, спільно харчувалися в їдальні. Усі одержували однаковий пайок.

Найяскравішою ілюстрацією волонтаризму маоїстських експериментів була кампанія проти сільськогосподарських «чотирьох шкідників»: шурів, комарів, мух і горобців. Пропаганда пояснювала, що горобці масово поїдають зерна врожаю, завдаючи національному господарству збитків.

Рік потому врожаї справді стали ліпшими. Але не забарилися й наслідки відсутності горобців — гусениці та саранча, які зжирали все, що посходило. Раніше такого не траплялося, бо горобці харчувалися шкідниками. Унаслідок нашестя сарани врожаї зменшилися настільки, що в країні настав голод, який забрав близько 30 млн людських життів.

Кампанія проти «горобців-шкідників»

Подробиці

Відомо, що горобець не може перебувати в повітрі більше 15 хв. Отже, усі китайські селяни, школярі, міщани мали протягом цього часу кричати, гамселити в барабани, розмахувати ганчірками і палицями, стоячи на дахах будинків, аби налякати птахів і позбавити їх прихистку. Виснажені пташки падали на землю мертвими або їх добивали учасники дійства. Пізніше китайці визнали, що кампанія була помилковою. Мао Цзедун прийняв рішення припинити боротьбу з горобцями, а четвертим шкідником замість них «призначили» жуків. Щоби відновити втрачене птаство, горобців до Китаю завозили з Канади і СРСР.

Проте **найважливішою причиною голоду була колективізація**, що призвела до зменшення врожаїв. Стало очевидним, що *курс на «великий стрибок до соціалізму» зазнав краху*. Скоротилося виробництво промислової і сільськогосподарської продукції. Країна голодувала. Потрібно було знову, як після війни, відновлювати економіку, і КПК у 1961 р. проголосила *«курс на регулювання економіки»*. Більшу частину «народних комун» розпустили, селянам знову дозволили тримати дрібну худобу і птицю, займатися кустарними промислами й торгувати на ринку.

Мао Цзедун визнав, що реформи «великого стрибка» були помилковими. Однак чи щиро він це зробив? Почувши критику на свою адресу, Мао Цзедун розпочав відкриту боротьбу зі своїми супротивниками.

2.3. «Культурна революція»

Події 1966–1976 рр. у Китаї, що дістали назву «*культурна революція*», нічого спільного з культурою не мали.

Терміни і поняття

Китайська «культурна революція» — цілеспрямована кампанія Мао та його прихильників проти критиків і опозиціонерів тоталітарного режиму, проти середнього класу й інтелігенції, що мала на меті зміцнити диктатуру Мао Цзедуну як єдиного «вождя» Китаю.

«Велика пролетарська культурна революція», проголошена в Пекіні у 1966 р., повинна була повністю перебудувати життя суспільства і прибрати з дороги «зрадників», що заважали будувати «зразкове комуністичне суспільство» відповідно до вчення Мао.

Маоїсти зробили ставку на молодь — загони *хунвейбінів* та *цзаофанів*, які громилі партійні комітети й міністерства, захоплювали підприємства й університети, влаштовували показові судилища над «ворогами революції».

Демонстрація трудящих

Публічне приниження «ворогів народу» під час «культурної революції»

Терміни і поняття

Хунвейбіни, або «червоні охоронці» — загони погромників часів «культурної революції», що склалися зі старших школярів і студентів.

Цзаофани, або «бунтарі» — загони, що склалися з молодих робітників.

Озлоблені кризою й осліплені ідеями та гаслами Мао, хунвейбіни і цзаофани фактично господарювали в містах: вони зривали з перехожих закордонний одяг, голили тих, хто носив модні зачіски, розбивали вітрини магазинів. На вулицях горіли величезні багаття з «буржуазних» книжок і платівок, були розграбовані бібліотеки й музеї.

Усунувши за допомогою молодіжних бандитських формувань своїх ворогів, Мао Цзедун наприкінці 1967 р. видав наказ міністру оборони *Лінь Бяо* взяти ситуацію в країні під контроль армії. Близько 10 млн хунвейбінів та цзаофанів відправили в села на «перевиховання».

Подобиці

Точна кількість постраждалих під час «культурної революції» досі точно не встановлена і оцінюється приблизно в 40–70 млн осіб. Наймасштабніших репресій зазнала інтелігенція.

2.4. Культ особи Мао Цзедуна

Режим особистої влади Мао Цзедуна спирався на *партійно-державну бюрократію* — партійних, військових і господарських функціонерів, яких налічувалося близько 30 млн осіб. Вони мали певні пільги й міцно за них трималися.

Велику роль в укріпленні комуністичної диктатури відіграла *пропаганда*, що є характерним для тоталітарних режимів.

Ідеологічним стрижнем комуністичного режиму в Китаї був *культ особи Мао Цзедуна*. Мао називали не інакше, як «Червоне сонце» і «Великий керманіч». Портрети Мао обов'язково були в будинках китайців, вони заповнили вулиці міст і сіл. Сам Мао вмів маніпулювати свідомістю народу, неодноразово поєднував зневагу до людей (відомий його вислів: «Народ — це чистий аркуш паперу, на якому можна написати будь-які ієрогліфи») з тезою про те, що історію створює саме народ.

Усе доросле населення Китаю мало при собі червоні книжечки з висловами «Великого керманіча» та вказівками великого Мао Цзедуна з усіх питань життя — «Цитатник Мао». Видання літературних творів масово знищували, щоб у китайців не було вибору і вони могли вивчати лише праці їхнього лідера.

2.5. Зміни в зовнішньополітичному курсі

У 1957 р. Мао Цзедун вдруге і востаннє виїхав за кордон — у СРСР, де він узяв участь у нараді представників комуністичних і робітничих партій соціалістичних країн. Після смерті Й. Сталіна Мао прагнув посісти місце лідера міжнародного комуністичного руху й намагався використати для цього трибуну московської наради. Проте більшість її учасників відхилила ідеї та жорсткі пропозиції китайського вождя.

Свідчать документи

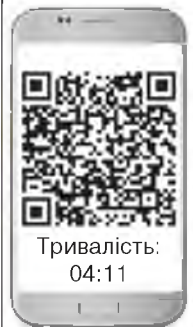
Мао Цзедун. Із виступу на Московській нараді представників комуністичних і робітничих партій соціалістичних країн, 18. 11. 1957 р.

Якщо зараз доведеться воювати, то у Китаю є тільки гранати і немає атомної бомби, але вона є у Радянського Союзу. [...] Як тільки почнеться війна, посиплються атомні й водневі бомби. [...] У крайньому разі загине половина людей, але залишиться ще інша половина, зате імперіалізм буде стертий з лиця землі і весь світ стане соціалістичним.

З 1959 р. розпочалася серія прикордонних конфліктів Китаю з *Індією*, відносини з якою колись були миролюбними.

На початку 1960-х років загострилися *радянсько-китайські* відносини. Мао Цзедун виступив проти розвінчання культу особи Сталіна М. Хрущовим. Суперечки радянських і китайських комуністів призвели до згорання економічних, торговельних зв'язків. Конфронтація призвела навіть до зіткнення збройних сил КНР і СРСР у березні 1969 р.

Пригадайте найяскравіші, на Ваш погляд, приклади використання пропаганди за тоталітарних режимів.

«Культурна революція» в Китаї — 100 тис. жертв та укріплення Мао.
24 канал,
17.02.2014 р.

на о. Даманський. 1970-ті роки були відзначені стратегічним протистоянням і небаченим скупченням військ на радянсько-китайському кордоні.

Подробиці

У ході конфлікту за спірний о. Даманський, що розташовувався на радянсько-китайському кордоні по річці Уссурі, збройні сили СРСР вперше застосували новітні на той час танки Т-62 і системи залпового вогню «Град». У ході боїв радянські війська втратили убитими 58 осіб, пораненими — 94. Втрати китайської сторони, за різними оцінками, становлять від 100 до 800 осіб.

З 1964 р. Китай став ядерною державою. Мао вважав за необхідне прискорити процес світової революції. Для її перемоги лідер КПК визнавав можливою загибель мільйонів людей у ядерній війні.

3. КИТАЙ ПІСЛЯ МАО ЦЗЕДУНА

9 вересня 1976 р. Мао Цзедун помер. У середині політбюро ЦК КПК виокремилася угруповання з **чотирьох впливових функціонерів — висуванців «культурної революції»** — *Цзян Цінь* (удова Мао) і троє її сподвижників. Це угруповання, відоме під назвою **«банда чотирьох»**, прагнуло захопити владу в країні.

У жовтні 1976 р. політбюро ЦК КПК, від імені якого виступив новий глава уряду *Хуа Гофен*, позбавило влади «банду чотирьох». Хуа Гофен став лідером КПК. Цією акцією завершився десятилітній період «культурної революції».

Судовий процес над «бандою чотирьох» вилився в осуд практики періоду «культурної революції». Уперше пролунала критика на адресу самого Мао Цзедун. У цей час посилювалась **група реформаторів-прагматиків** на чолі з *Деном Сяопіном*. Прагматичний Ден критикував політиків, які понад усе переймалися збереженням «чистоти ідей соціалізму». Йому належить вислів: «Не має значення, якого кольору кішка — чорного чи білого. Аби вона ловила мишей».

Особа в історії

Ден Сяопін (1904–1997 рр.) — політичний і державний діяч. У віці 16 років виїхав до Франції, де працював і навчався. У 20 років став членом КПК. У 1924 р., щоб уникнути арешту, виїхав до СРСР. Після повернення на батьківщину служив у Червоній армії Китаю. Учасник Руху Опору проти японських загарбників. Після 1949 р. був заступником прем'єра Держради КНР, у 1956-му — генеральним секретарем ЦК КПК. Далеко не завжди підтримував авантюрні ідеї Мао. У 1966 р. був знятий з усіх посад. Повернувся до політичної діяльності у 1973 р., але був повторно репресований у 1976 р. Поновлений на всіх посадах тільки в 1977 р., після смерті Мао. З 1978 р. став найвпливовішим політичним діячем Китаю, ініціатором і головним організатором реформ, хоча і не обіймав перших посад у КПК і державі. З 1989 р. — у відставці.

4. КУРС РЕФОРМ ДЕНА СЯОПІНА

Не відмовляючись від соціалістичних догм, китайські реформатори на чолі з Деном Сяопіном почали здійснювати глибокі економічні

перетворення в країні. З грудня **1978 р.** розпочався відлік часу впровадження програми «чотирьох модернізацій»: у промисловості, сільському господарстві, науково-технічній сфері й освіті, а також у військовій сфері.

У сільському господарстві на зміну «народним комунам» прийшов сімейний підряд: землю за договором передавали селянам, які після виконання його умов могли вільно розпоряджатися результатами своєї праці. В особисту власність селян поступово переходила і сільськогосподарська техніка. Держава відновила вільні ринки, почала розвивати багатогалузеву систему господарства в сільській місцевості. Різко зросли матеріальні стимули для селян.

У 1984 р. розпочали здійснювати **реформи в промисловості**. Державні заводи переводили на госпрозрахунок. Заохочувався розвиток малого й середнього бізнесу, створювалися вільні економічні зони за участю іноземного капіталу.

Із середини 1980-х років розпочалося здійснення **реформ у науково-технічній сфері й освіті**, що включали: передачу відповідальності за початкову освіту на місцеву владу; сприяння розвитку професійно-технічної освіти; впровадження 9-річного обов'язкового навчання в школах; значне збільшення державного фінансування освіти; розширення самостійності вишів.

У результаті впровадження ринкових елементів в економіку темпи зростання виробництва у 1980-х роках становили рекордні у світі 11–12 % на рік. *Китай зробив могутній економічний ривок, випередивши за рівнем ВВП багато розвинених країн Європи.*

У жовтні 1992 р., на XIV з'їзді КПК, було поставлено завдання побудувати «соціалізм з китайською специфікою».

5. КИТАЙ на зламі XX–XXI ст.

5.1. Суспільно-політичні процеси

Бурхливе економічне зростання в Китаї у 1980-х роках не супроводжувалось ліквідацією комуністичної диктатури та побудовою демократичного суспільства. Невдоволення відсутністю політичних перетворень вилилося навесні **1989 р.** в мільйонні мітинги студентства, інтелігенції, робітників. Проте влада за допомогою військової сили розігнала студентів, які зібралися на майдані Тяньаньмень у Пекіні.

Подобиці

Війська жорстко придушили виступ студентів. За даними свідків, понад 200 людей загинули на площі, більш як 7 тис. отримали поранення. Багато учасників протестів заарештували й утримували в тюрмах. Питання про розгін демонстрантів на площі Тяньаньмень і кількість постраждалих досі є інформацією, цензурованою владою КНР.

Китайські лідери отримали певні уроки з подій 1989 р. і змін, що відбулись у країнах Східної Європи. Вони почали рішуче звільняти економіку від контролю держави.

Сьогодні в країні досі діє конституція 1982 р., що дістала назву «конституція модернізованого соціалізму». У ній закріплена керівна роль Комуністичної партії Китаю, що визначає розвиток країни.

Тривалість:
03:04

Різанина на площі Тяньаньмень. 24 канал, 30.06.2013 р.

Сі Цзіньпін

З 2012 р. Генеральний секретар КПК (найбільшої партії у світі), а з 2013 р. і до сьогодні Голова Китайської Народної Республіки — **Сі Цзіньпін**.

У світі Пекін часто критикують за **порушення прав людини**. Китай проводить жорстку політику в Тибеті, переслідує інакомислячих.

5.2. Економічний розвиток Китаю

У 1997 р. до Китаю перейшла британська колонія **Гонконг (Сянган)**, у 1999 р. — португальська колонія **Макао (Аомінь)**. Протягом 50 років на нових територіях КНР зберігатимуться існуючі там системи господарювання.

Сучасна економіка Китаю за обсягом ВВП у 2010 р. стала **другою у світі після США**. Частка китайської економіки в глобальному аспекті становить понад 20 % (США — 25 %). Сьогодні третину всіх комп'ютерних компонентів у світі виробляють у КНР.

Так, обсяг зовнішньої торгівлі Китаю в 2018 р. виріс на 9,7 % і склав 4,5 трлн дол. США, що стало новим рекордом. Незважаючи на «митні війни», профіцит торговельного балансу КНР та США у 2018 р. став рекордним за останні 10 років. На Китай припадає 20 % світового продажу товарів легкої промисловості. У багатьох сегментах ринку частка китайської продукції ще більша.

В Україні, наприклад, продаж товарів «made in China» становить близько 80 % всього вітчизняного ринку одягу та взуття.

Сучасне китайське місто Шанхай

Історичний анекдот

Бог створив світ. Усе інше зроблено в Китаї.

Свідченням провідних позицій сучасного Китаю в науково-технічному прогресі є успіхи країни в освоєнні космосу.

Подробиці

Китайський місяцехід на Місяці, січень 2019 р.

З січня 2019 р. китайський космічний корабель «Чан'е-4» став першим апаратом, який здійснив м'яку посадку на зворотному боці Місяця, якого ніколи не видно із Землі. Згодом світ побачив перші знімки зворотного боку супутника Землі. Місяцехід Jade Rabbit розпочав дослідження цієї території. Китай оголосив, що планує збудувати на супутнику Землі свою базу, а також відправити апарат на Марс до 2020 р. і на орбіту Юпітера до 2029 р.

5.3. КНР на міжнародній арені

У 1971 р. були відновлені права країни в ООН. КНР стала постійним членом Ради Безпеки ООН. Після 1985 р. відбулася нормалізація відносин між КНР і СРСР.

У 1970–1980-х роках тривав конфлікт КНР із В'єтнамом.

На початку XXI ст. КНР дотримується *нейтральної зовнішньої політики*. Однією з ключових проблем для КНР є **відносини з Тайванем**. Ден Сяопін ще у 1983 р. висунув концепцію мирного об'єднання континентального Китаю і Тайваню на основі концепції «одна держава — два суспільні лади».

Використовуючи свій вплив на **КНДР**, Китай намагається стримати ядерні амбіції північнокорейського диктатора Кім Чен Ина.

За обсягом експорту Китай стабільно входить до п'ятірки основних торговельних партнерів **України**. На китайському ринку працює багато українських *оборонних підприємств*. Китай зацікавлений у розширенні взаємодії в *науково-технічній, аерокосмічній сферах* та ін.

Сьогодні великий інтерес для Китаю становить соняшниковий напрям сільського господарства України. Поглиблюються зв'язки між КНР та Україною в реалізації освітніх програм за напрямками суднобудування, морської інформатики, ядерних технологій тощо.

ЗАПИТАННЯ Й ЗАВДАННЯ

I. Систематизуємо нову інформацію

1. Назвіть лідерів Гоміндана і Компартії Китаю в 1940-ві роки.
2. Визначте завдання курсу «трьох червоних прапорів» у Китаї.
3. Розкрийте зміст кампанії «великого стрибка» та її наслідки.
4. Схарактеризуйте зміни на селі в період перебування при владі Мао Цзедуна.
5. Визначте завдання китайської «культурної революції».
6. Які зміни відбулися в Китаї за керівництва країною Дена Сяопіна?
7. Схарактеризуйте економічний і політичний розвиток Китаю на рубежі XX–XXI ст.
8. Поясніть поняття: *хунвейбіни* і *цзаофани*.
9. Покажіть на карті країни, з якими Китай мав конфлікти у другій половині XX — на початку XXI ст.

II. Обговорюємо в групі

1. Визначте роль «культурної революції» у новітній історії Китаю.
2. Чим зумовлене бурхливе економічне зростання Китаю наприкінці XX — на початку XXI ст.?

III. Мислимо творчо й самостійно

1. Чим повчальний досвід КНР для інших країн?
2. Використовуючи матеріал підручника та додаткову літературу, визначте особливості суспільно-політичного життя сучасного Китаю.
3. Як Ви думаєте, чому й досі історичну постать Мао Цзедуна поважають багато китайців?

ВАЖЛИВІ ДАТИ

- 1 жовтня 1949 р.** — проголошення КНР
1958–1963 рр. — реалізація «плану трьох червоних прапорів»
1966–1976 рр. — китайська «культурна революція»
1978 р. — початок програми «чотирьох модернізацій» Дена Сяопіна

Закінчення таблиці 760

- Складні стосунки з СРСР (Росією) через проблему «північних територій» — Курильських островів, окупованих СРСР у 1945 р.
- Визнання Тайваню частиною Китаю.
- 1995 р. — візит до Японії Президента України Л. Кучми. Надання Україні 150 млн доларів на допомогу в ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи

Китай

Проголошення Китайської Народної Республіки (КНР)

Таблиця 761

Передумови	<ul style="list-style-type: none"> • Протистояння між комуністами та гомінданом, що загострилося після Другої світової війни. • Конфронтація між Заходом і СРСР, початок «холодної війни»
Основні події	<ul style="list-style-type: none"> • 1945 р. — СРСР передав Маньчжурію під контроль комуністичної партії Китаю на чолі з Мао Цзедунем. • Воєнні дії між Національно-визвольною армією Китаю (НВАК) та військами гоміндану. • 1947 р. — перехід ініціативи на бік НВАК. • 1949 рр. — захоплення Китаю комуністами. • Евакуація Чан Кайші на Тайвань, де 1950 р. проголошено Китайську Республіку. • 1 жовтня 1949 р. — проголошення КНР
Комуністичний курс	<ul style="list-style-type: none"> • Ліквідація поміщицького землеволодіння, передання землі селянам. • Кооперація сільського господарства. • Націоналізація великих підприємств, банків, залізниць. • Від 1956 р. — викуп приватної власності державою. • Тісні взаємини з СРСР. • Участь у Корейській війні на боці Північної Кореї
Результати	Розкол Китаю на дві держави

План «трьох червоних знамен» (1958 р.)

Таблиця 762

Автор	Мао Цзедун	
Основа	Стратегія «людського моря» — вирішення проблем за рахунок мас працюючого населення	
Характеристика		
Складові	Мета	Зміст
«Генеральна лінія»	Форсована побудова комунізму	<ul style="list-style-type: none"> • «Три роки завзятої праці — десять тисяч років щастя!» — безкоштовна праця
«Великий стрибок»	Збільшення аграрного виробництва у 2,5 рази, промислового — у 6,5 рази	<ul style="list-style-type: none"> • Нездійснені завдання з різкого збільшення видобутку вугілля та виплавки чавуну і сталі. • Зведення кустарних доменних печей («мала металургія»), продукція яких була непридатною для використання
«Народні комуни»	Збільшення сільськогосподарського виробництва і виховання «нової людини	<ul style="list-style-type: none"> • Перетворення сільськогосподарських кооперативів на комуни з усупільненням навіть посуду й хатнього начиння. • Безоплатний і зрівняльний розподіл продовольства і товарів. • Знищені ринки у містах і селах. • Воєнізація праці й побуту

Закінчення таблиці 762

Результати	
<ul style="list-style-type: none"> • Падіння продуктивності праці, низька якість промислової продукції. • Скорочення сільськогосподарського виробництва, голод. • Масові селянські повстання. • 1961 р. — урегулювання економіки: повернення присадибних ділянок; відновлення ринку; матеріальне стимулювання працівників 	

«Велика культурна революція»

Таблиця 763

Мета	Розправа над опозицією
Зміст	<ul style="list-style-type: none"> • Утвердження культу особи Мао Цзедуна. • Створення молодіжної організації <i>хунвейбінів</i> («червоногвардійців») та <i>цаофанів</i> («бунтарів»), які громили культурні та освітні установи у пошуках ворогів ідей Мао. • Моральний і фізичний терор. • Розправа над вищими державними посадовцями і діячами культури. • Виселення городян «на перевиховання» у віддалені села
Результати	<ul style="list-style-type: none"> • Зміцнення влади Мао. • Репресовано понад 100 млн осіб. • Встановлення контролю армії над усіма адміністративно-територіальними одиницями КНР

Реформи Дан Сяопіна (з 1979 р.)

Таблиця 764

Мета	<ul style="list-style-type: none"> • Створення змішаної економіки, використання досвіду капіталістичної економіки. • Збереження комуністичної ідеології та монополії комуністів на владу
Зміст	<ul style="list-style-type: none"> • Засудження кампаній «стрибків» як шкідливих. • Ліквідація народних комун. • Впровадження сімейного підряду на селі. • Поновлені ринки, підвищені закупівельні ціни на сільськогосподарську продукцію. • Скорочення армії та асигнувань на воєнні потреби. • Акціонування підприємств. • Матеріальне стимулювання працівників. • Створення вільних економічних зон, де організовувалися спільні з іноземним капіталом підприємства. • Введення 9-річної обов'язкової освіти, збільшено фінансування вузів
Результати	<ul style="list-style-type: none"> • 80-ті роки — щорічне зростання ВВП на 9–10 %. • З 1984 р. країна самозабезпечена продовольством, ліквідована загроза голоду. • Рівень життя зріс удвічі-втричі, але в сільській місцевості залишається невисоким. • Політична система не зазнала змін

Зовнішня політика КНР

Таблиця 765

Роки	Характеристика
40–50-ті	<ul style="list-style-type: none"> • Тісне економічне та військово-політичне співробітництво з СРСР та країнами соцтабору. • Участь у Корейській та В'єтнамській війнах
60-ті	<ul style="list-style-type: none"> • Ідеологічне протистояння М.Хрущова та Мао Цзедуна, який не сприйняв критики культу особи Сталіна. • Прикордонні конфлікти аж до збройного зіткнення на о. Даманський 1969 р. • 1964 р. — перетворення КНР на ядерну державу

Закінчення таблиці 765

Роки	Характеристика
70-ті	<ul style="list-style-type: none"> • Нормалізація стосунків з США. • Входження в ООН. • Підписання мирного договору з Японією
80-ті	<ul style="list-style-type: none"> • Покращення американо-китайських відносин. • Відмова від конфронтації з СРСР
90–2000-ні	<ul style="list-style-type: none"> • Завдання — зміцнення миру в Азії, повернення Тайваню. • Возз'єднання КНР з Макао та Гонконгом (при збереженні існуючої в цих країнах системи господарювання). • Членство у СОТ, економічна експансія. • Стимування КНДР. • Другий (після Росії) торговий партнер України. 1995 р. — Президент України Л. Кучма відвідав КНР

Сучасний Китай

Таблиця 766

Економічний розвиток	Політичний розвиток
<ul style="list-style-type: none"> • Високотехнологічна конкурентоспроможна промисловість. • Друге місце у світі за обсягом ВВП (після США). • Один з найбільших експортерів світу. • Високі темпи економічного розвитку. • Несумісність ринкових відносин з командно-адміністративним контролем 	<ul style="list-style-type: none"> • 2003 р. — перехід влади до покоління молодших політиків (Хун Дзиньтао). • Курс на послаблення політичного режиму. • Збереження однопартійної комуністичної системи. • Відсутність реальних прав і свобод (розстріл студентської демонстрації на майдані Тяньаньмень 1989 р.). • Демографічна криза: перенаселення країни, обмеження народжуваності

Індія

Здобуття Індією незалежності

Таблиця 767

Рік	Подія
1947	<ul style="list-style-type: none"> • Закон Великої Британії про незалежність. • Поділ Індії на домініони: <i>Індійський Союз</i> (більшість населення — індуси) та <i>Пакистан</i> (більшість — мусульмани). • Збройні зіткнення між Індією та Пакистаном у штаті Кашмір через недосконалість кордонів, що не враховували національне розселення
1948	Вбивство Махатми Ганді, який прагнув відновити мир
1950	Конституція Індії проголосила повну незалежність: <ul style="list-style-type: none"> — Індія — демократична федеративна республіка; — введено дві державні мови — англійську та хінді